

Аналіз стану стоматологічної допомоги населенню м. Києва у медичних закладах комунальної та державної форм власності

Стоматологічний медичний центр Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна
Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, м. Київ, Україна

***Мета роботи** – здійснити медико-статистичний аналіз обсягів стоматологічної допомоги, наданої населенню м. Києва у медичних закладах комунальної та державної форм власності у 2008-2017 рр.*

***Матеріали та методи.** Звітні форми (№12, №17, №20) комунальних та державних закладів, зведені по м. Києву та Україні за 2008-2017 роки, проаналізовані із використанням медико-статистичного методу.*

***Результати.** Заклади комунальної та державної форм власності відіграють провідну роль у наданні стоматологічної допомоги жителям столиці, обслуговуючи 77,70% відвідувань киян до лікарів-стоматологів. Впродовж 2008-2017 рр. сформувалась тенденція до зменшення обсягів усіх видів стоматологічних послуг, одержаних киянами у комунальних та державних закладах охорони здоров'я.*

***Висновки.** Стоматологічна допомога залишається більш доступною для жителів м. Києва, ніж країни в цілому, але виявлена у 2008-2017 роках тенденція до зменшення обсягів стоматологічних послуг, наданих жителям столиці у закладах державної та комунальної власності, відповідає ситуації в Україні та обумовлена згортанням мережі стоматологічних закладів і кабінетів, дефіцитом бюджетного фінансування, а також відтоком платоспроможних пацієнтів до приватних стоматологічних закладів.*

***Ключові слова:** стоматологічна допомога населенню м. Києва, медичні заклади комунальної та державної форми власності.*

Вступ

Державний сектор становить найважливішу, незамінну сферу реалізації особливої системи соціальних цінностей, притаманних сучасному суспільству та є невід'ємною складовою системи охорони здоров'я населення. В Україні існує розгалужена мережа стоматологічних закладів державної/комунальної власності, які незважаючи на стрімкий розвиток приватного сектору стоматології, продовжують бути безперечними лідерами щодо обсягів надання населенню стоматологічних послуг [6].

У той же час, стан стоматологічного здоров'я населення України є незадовільним, знижується доступність стоматологічної допомоги [2–5]. Тому підвищення рівня стоматологічного здоров'я населення України, доступності та ефективності стоматологічної допомоги має бути основною метою її реформування [3, 4, 7]. Для наукового обґрунтування оптимальних шляхів реалізації даної мети необхідно здійснювати постійний моніторинг та оцінку основних медико-статистичних показників діяльності стоматологічних закладів країни та її окремих територій, так як ці дані є важливою складовою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію організаційного потенціалу стоматологічних закладів та отримання максимальної віддачі від суспільних витрат на охорону здоров'я громадян [6].

Мета роботи – здійснити медико-статистичний аналіз обсягів стоматологічної допомоги, наданої населенню м. Києва у медичних закладах комунальної та державної власності у 2008–2017 рр.

Матеріали та методи

Аналіз мережі, кадрових ресурсів та обсягів наданої профілактичної, терапевтичної, хірургічної, ортопедичної та ортодонтичної стоматологічної допомоги дорослому та дитячому населенню м. Києва у медичних закладах комунальної та державної власності здійснений на підставі звітних форм (№17, №20, №12, №47), зведених по м. Києву та Україні за 2008-2017 роки. У дослідженні використані методи статистичного групування, табличного зведення, узагальнення та порівняння (з показниками в Україні та у динаміці за 2008–2017 роки).

Результати дослідження та їх обговорення

Стоматологічну допомогу населенню м. Києва надає розвинена мережа стоматологічних закладів та підрозділів, яка станом на 31.12.2017 р. налічувала 17 самостійних стоматологічних поліклінік, у т.ч. 5 для дорослого і 3 для дитячого населення, 2 стоматологічні поліклініки ВУЗів та НДІ, 7 госпрозрахункових поліклінік, а також 53 стоматологічні відділення (кабінети) у комунальних закладах охорони здоров'я.

У даних закладах передбачено 1 303,75 посад лікарів-стоматологів, з яких 1223,75 посад обіймає 1422 лікарів-стоматологів (фізичних осіб). А також 212,50 посади зубних техніків, з яких 184,25 посади обіймає 182 фізичні особи. Укомплектованість посад лікарів-стоматологів становить 93,86%, зубних техніків – 86,71%. Коефіцієнт сумісництва – 1,16 та 1,01, відповідно.

Динамічний аналіз стану стоматологічної мережі у м. Києві засвідчив, що кількість самостійних стоматологічних поліклінік у столиці не змінилась, а чисельність стоматологічних відділень (кабінетів) за 10 років зменшилась на 37 (на 41,11%). Закладів, які мають госпрозрахункові стоматологічні відділення (кабінети) – на 8 (28,57%).

Порівняно із 2008 р., у столиці кількість штатних посад лікарів-стоматологів у комунальних та державних закладах скоротилась на 137,25 посади (на 9,52%),

зайнятих – на 190,50 (на 13,47%), кількість лікарів-стоматологів на 211 фізичних осіб (на 12,92%).

Заклади комунальної та державної власності, незважаючи на скорочення їх мережі та посад лікарів-стоматологів у них, продовжують відігравати провідну роль у наданні стоматологічної допомоги жителям столиці (табл. 1).

У 2017 р. вони забезпечили 77,70% серед усіх відвідувань киян до лікарів-стоматологів, 70,13% відвідувань дорослого і 93,57% відвідувань дитячого населення. За 10 років намітилась тенденція до зменшення частки відвідувань до закладів комунальної та державної власності за рахунок відтоку пацієнтів, у першу чергу у віці 18 років і старше, до приватних стоматологічних закладів. Аналогічна тенденція була притаманна і для України в цілому [6].

Таблиця 1

Питома вага відвідувань до лікарів-стоматологів, які працюють у закладах комунальної та державної форм власності м. Києва та України, 2008, 2012, 2017 рр. (%)

Територія/рік	2008	2012	2017	Абс. приріст 2017/2008
Серед всього населення				
м. Київ	89,59	86,11	77,70	-11,88
Україна	89,92	87,64	83,81	-6,11
Серед дорослого населення				
м. Київ	86,07	81,11	70,13	-15,94
Україна	87,32	84,37	79,75	-7,57
Серед дитячого населення				
м. Київ	98,46	96,99	93,57	-4,89
Україна	97,49	97,35	95,98	-1,51

Всього у 2017 р. у м. Києві до лікарів-стоматологів, які працювали у закладах комунальної та державної форм власності, було зроблено 2 377 583 відвідувань, серед яких більш ніж третину (38,88%) склали відвідування дитячого населення.

Переважну більшість (60,63%) відвідувань кияни зробили до лікарів-стоматологів, які працювали у стоматологічних відділеннях (кабінетах), у той час як на профільні стоматологічні поліклініки припадала лише третина (33,69%) відвідувань.

Майже кожне десяте (9,4% у 2017 р.) відвідування лікарів-стоматологів жителями столиці забезпечує Стоматологічний медичний центр Національного медичного Університету імені О.О. Богомольця.

Динамічний аналіз середньої кількості відвідувань у розрахунку на одного жителя столиці (табл. 2) виявив тенденцію до зниження даного показника серед всього населення на 20,0% (з 1,0 у 2008 р. до 0,8 у 2017 р.), серед дорослого населення – на 40,0% (з 1,0 у 2008 р. до 0,6 у 2017 р.), серед дитячого населення – на 21,74% (з 2,3 у 2008 р. до 1,8 у 2017 р.). Дана тенденція свідчить про зниження доступності стоматологічної допомоги та обумовлена скороченням чисельності стоматологічних кабінетів, дефіцитом бюджетних коштів для фінансування

стоматологічної допомоги, а також скороченням видатків на безоплатне протезування і підвищенням розцінок на ортопедичні та інші стоматологічні послуги [4, 6]. Зниження доступності стоматологічної допомоги підтверджують і результати спеціальних вибіркового досліджень Держкомстату України [5], згідно яким, частка осіб, котрі не змогли у разі потреби відвідати стоматолога, зросла з 7,51% у 2013 р. до 10,13% (p<0,05) у 2017 р., а зробити протезування, відповідно, з 5,2% до 8,3% (p<0,05).

Основною причиною звернення за стоматологічною допомогою до комунальних та державних закладів є лікування карієсу. Питома вага звернень з метою лікування карієсу становила 51,2% серед усіх звернень до стоматолога дорослого населення м. Києва у 2017 р. (61,5% у 2008 р.). В Україні, відповідно, 57,3% та 57,7%.

У дітей питома вага звернень з метою лікування карієсу була нижчою і становила у м. Києві 41,0% у 2017 р. (44,3% у 2008 р.), в Україні – 51,0% та 55,9%, відповідно. У той же час слід відмітити, що кількість пролікованих з приводу карієсу зубів у дорослих у комунальних та державних закладах м. Києва за 10 років скоротилась на 44,72%, а у дітей – на 13,85% (в Україні на 29,40% та 33,05%, відповідно).

Таблиця 2

Характеристика стоматологічної допомоги населенню у медичних закладах комунальної та державної власності м. Києва та України, 2008, 2012, 2017 рр.

Територія/рік	2008	2012	2017	*АП	**ТПр (%)
Середня кількість відвідувань до лікаря-стоматолога на 1 жителя					
м. Київ	1,0	1,0	0,8	-0,20	-20,00
Україна	1,1	1,0	0,8	-0,30	-27,27
Питома вага планово оглянутих серед дорослого населення (%)					
м. Київ	44,0	35,0	28,0	-16,0	-
Україна	22,1	21,3	17,2	-4,9	-
Питома вага санованих у порядку планової санації і за зверненнями серед дорослого населення (%)					
м. Київ	44,0	21,5	16,5	-27,5	-
Україна	22,1	23,6	18,7	-3,4	-
Питома вага планово оглянутих серед дитячого населення (%)					
м. Київ	113,7	105,7	90,8	-22,9	-
Україна	70,9	69,5	56,4	-14,5	-
Питома вага санованих у порядку планової санації і за зверненнями серед дитячого населення (%)					
м. Київ	113,7	41,5	36,8	-76,9	-
Україна	70,9	41,9	33,8	-37,1	-
Кількість операцій на щелепно-лицьовій ділянці та ротовій порожнині, виконаних у амбулаторно-поліклінічних закладах (на 10 тис. населення)					
м. Київ	180,9	140,3	86,3	-94,60	-52,29
Україна	85,6	79,8	62,2	-23,40	-27,34
Кількість осіб (дорослого населення віком 18 років і старших), що отримали зубні протези, апарати (на 100 осіб)					
м. Київ	2,6	1,9	1,1	-1,50	-57,69
Україна	1,4	1,2	0,8	-0,60	-42,86
Кількість дітей, які вперше оглянуті стоматологом ортодонтом (на 10 тис. дітей)					
м. Київ	1276,1	1065	994,9	-281,2	-22,04
Україна	474	487,5	451,6	-22,4	-4,73
Кількість дітей, які завершили ортодонтичне лікування (на 10 тис. дітей)					
м. Київ	260,0	127,0	126,0	-134	-51,54
Україна	66,1	61,6	58,8	-7,3	-11,04

Примітка: * АП – абсолютний приріст; ** ТПр – темп приросту.

Встановлено, що у м. Києві кожний третій (32,8%) випадок карієсу у дорослого населення та кожний п'ятий (19,1%) випадок у дітей лікується на стадії ускладненого карієсу, що свідчить про несвоєчасність одержання стоматологічної допомоги. При динамічному аналізі виявлена несприятлива тенденція до зростання питомої ваги випадків лікування карієсу на стадії ускладнень серед дорослого населення м. Києва з 26,5% у 2008 р. до 32,8% у 2017 р., а серед дітей з 18,0% до 19,1%, відповідно. Дана тенденція була притаманна і для України в цілому. Це засвідчує неефективність профілактичної роботи стоматологічних закладів, однією із важливих складових якої є профілактичні огляди та стоматологічна санація населення.

Встановлено, що впродовж 2008-2017 рр. відбулось суттєве згорання обсягів профілактичної роботи, наданої у закладах комунальної та державної власності м. Києва. За 10 років питома вага оглянутих у порядку планової

санації зменшилась серед дорослого населення на 16,0% (з 44,0% у 2008 р. до 28,0% у 2017 р.), а серед дітей на 22,9% (з 113,7% до 90,8%, відповідно), питома вага санованих у порядку планової санації і за зверненнями скоротилась серед дорослого населення на 27,5% (з 44,0% у 2008 р. до 16,5% у 2017 р.), а серед дітей на 76,9% (з 113,7% до 36,8%, відповідно).

Аналіз захворюваності слизової оболонки порожнини рота у м. Києві, за матеріалами офіційної статистичної звітності (ф. №12) поданої закладами комунальної та державної власності, засвідчив зниження частоти реєстрації даних захворювань, як серед дорослого населення (на 29,38%, з 390,7 у 2008 р. до 275,9 на 10 тис. дорослого населення у 2017 р.), так і серед дитячого населення (на 26,44%, з 370,7 у 2008 р. до 272,7 на 10 тис. дитячого населення у 2017 р.). Відповідно, і кількість проведених курсів лікування з приводу захворювань слизової оболонки порожнини рота скоротилась за

10 років серед дорослого населення на 26,54% (з 88610 до 65094), а серед дітей – на 10,31% (з 15975 до 14328). Виявлені тенденції у захворюваності слизової оболонки порожнини рота не відповідають результатам спеціальних епідеміологічних досліджень [1] і є наслідком нехтування лікарями ретельними оглядами стану порожнини рота при первинному зверненні пацієнта і неповної реєстрації даної патології серед населення.

Аналіз хірургічної стоматологічної допомоги засвідчив, що у закладах комунальної та державної форм власності м. Києва у 2017 р. амбулаторно було виконано 24893 операцій на щелепно-лицьовій ділянці та ротовій порожнині, або 86,3 операцій на 10 тис. населення. Порівняно із 2008 р. частота амбулаторних стоматологічних оперативних втручань знизилась на половину (52,3%). Аналогічна ситуація до зменшення абсолютної кількості та частоти операцій на щелепно-лицьовій ділянці та ротовій порожнині виявлена і в Україні в цілому.

Згідно результатів аналізу ортопедичної стоматологічної допомоги, наданої жителям столиці у закладах комунальної та державної власності, у 2017 р. отримали зубні протези 25 340 осіб, або 1,1 у розрахунку на 100 жителів у віці 18 років і старше. Порівняно із 2008 р., абсолютний та інтенсивний показник скоротились більше ніж на половину (на 57%), коли вони склали, відповідно, 59090 та 2,6. Аналогічна тенденція до зменшення кількості осіб, які одержали ортопедичну стоматологічну допомогу спостерігалась і в Україні. За 10 років кількість осіб, які отримали зубні протези в цілому в Україні скоротилась на 43,1% (518 363 до 294 957 осіб), а у розрахунку на 100 жителів у віці 18 років і старше – на 42,86% (з 1,4 до 0,8).

За досліджуваний період також сформувалась тенденція до зменшення абсолютної кількості виготовлених одиночних коронок штифтових зубів, вкладок, напівкоронок (їх кількість у м. Києві скоротилась на 40,83%, з 56442 у 2008 р. до 33395 у 2017 р.). У 2017 р. у м. Києва у структурі виготовлених зубних протезів 60,0% склали одиночні коронки, 23,8% – знімні протези і 15,8% – мостоподібні протези. В Україні структура була дещо іншою: одиночні коронки становили 48,0%, мостоподібні протези – 25,8% і знімні протези – 25,0%.

Аналіз стану ортодонтичної допомоги показав, що у 2017 р. у закладах комунальної/державної власності м. Києва вперше лікарем-ортодонтом було оглянуто 52 812 осіб, серед яких 98,97% (52 267 осіб) склали діти. За 10 років кількість дітей, які були вперше оглянуті лікарем-ортодонтом у розрахунку на 10 тис. дитячого населення зменшилась на 22,0% (з 1276,1 на 10 тис. у 2008 р. до 994,9 у 2017 р.). В Україні за цей період показник знизився на 4,75% (з 474,0 на 10 тис. дітей у 2008 р. до 451,6 у 2017 р.). Незважаючи на більш високі темпи зниження показника у столиці, порівняно із країною в цілому, впродовж усього періоду спостереження діти у м. Києві частіше оглядалися лікарями-стоматологами ортодонтами, ніж в Україні (у 2,7 рази в 2008 р. та 2,2 рази у 2017 р.), що можна пояснити більшою доступністю даного виду стоматологічної допомоги у столиці (забезпеченість стоматологами-ортодонтами у м. Києві є у 2,7 рази вищою, ніж в Україні: 0,27 та 0,1 на 10 тис. населення, відповідно, у 2017 р.).

Закономірною виявилась ситуація при аналізі кількості дітей, які завершили ортодонтичне лікування. У м. Києві у 2017 р. завершили ортодонтичне лікування 126 дітей у розрахунку на 10 тис. дітей, що було на 51,54% менше, ніж у 2008 р. (260,0 на 10 тис. дітей). В Україні за цей час кількість дітей, які завершили ортодонтичне лікування зменшилась на 11,04% (з 66,1 до 58,8 на 10 тис. дітей). Ці показники у м. Києві більш ніж у 2 рази перевищували показники в Україні (у 3,93 рази у 2008 р. і 2,14 рази у 2017 р.).

Таким чином, впродовж 2008-2017 рр. сформувалась тенденція до зменшення обсягів усіх видів стоматологічних послуг, одержаних киянами у закладах комунальної та державної власності.

Висновки

Стоматологічні заклади комунальної та державної форм власності відіграють провідну роль у наданні стоматологічної допомоги жителям столиці. У 2017 р. вони забезпечили 70,13% відвідувань дорослого і 93,57% відвідувань дитячого населення до лікарів-стоматологів.

У той же час впродовж 2008-2017 років суттєво скоротились обсяги усіх видів стоматологічної допомоги, наданої киянам у закладах комунальної та державної власності. Так, кількість відвідувань до лікарів-стоматологів у розрахунку на одного жителя столиці зменшилась на 20,0%, кількість зубів пролікованих у дорослих з приводу карієсу – на 44,72%, а у дітей – на 13,85%, кількість виконаних амбулаторних стоматологічних оперативних втручань – на 52,3%, кількість осіб, які отримали зубні протези – на 57,0%, а дітей, які завершили ортодонтичне лікування – на 51,54%.

За 10 років відбулось суттєве згортання обсягів профілактичної допомоги, наданої жителям столиці у закладах комунальної та державної власності. Питома вага оглянутих у порядку планової санації зменшилась серед дорослого населення на 16,0%, а серед дітей на 22,9%, питома вага санованих у порядку планової санації і за зверненнями скоротилась серед дорослого населення на 27,5%, а серед дітей на 76,9%.

Стоматологічна допомога залишається більш доступною для жителів м. Києва, ніж країни в цілому, але виявлена у 2008–2017 роках тенденція до зменшення обсягів стоматологічних послуг, наданих жителям столиці у закладах державної та комунальної власності, відповідає ситуації в Україні та обумовлена згортанням мережі стоматологічних закладів і кабінетів, дефіцитом бюджетних коштів для фінансування стоматологічної допомоги, скороченням видатків на безоплатне протезування і підвищенням розцінок на ортопедичні та інші стоматологічні послуги, а також відтоком платоспроможних пацієнтів до приватних стоматологічних закладів.

Перспективи подальших досліджень полягають у використанні одержаних результатів для обґрунтування концептуальних підходів до удосконалення організації стоматологічної допомоги населенню великого міста.

Література

1. Данилевский Н.Ф. Заболевания слизистой оболочки полости рта / Н.Ф. Данилевский, А.В. Борисенко, М.Ю. Антоненко, Л.Ф. Сидельникова и др. – Киев, 2013. – 631 с.
2. Клименко В.І. Обґрунтування функціональної моделі профілактики поширеності та інтенсивності поширених стоматологічних захворювань / В.І. Клименко, І.В. Смірнова // Україна. Здоров'я нації. – 2015. – № 2. – С. 68-75.
3. Клименко В.І. Стан стоматологічного здоров'я населення залежно від соціального статусу та задоволеності медичною допомогою / В.І. Клименко, І.В. Смірнова // Wiadomosci Lekarskie. – 2014. – Т. 67, № 2. – С. 199-201.
4. Павленко О.В. Шляхи реформування системи надання стоматологічної допомоги населенню України. Дискусія / О.В. Павленко, О.М. Вахненко // Современная стоматология. – 2013. – №4. – С.180-184.
5. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги у 2017 році. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/Arh_snsz_u.htm.
6. Стоматологічна допомога в Україні / основні показники діяльності за 2008-2018 роки / Під ред. Вороненка Ю.В., Павленка О.В., Мазур І.П. – Видавець «Поліум». – 2018 – 215 с.
7. Україні необхідна державна політика в галузі стоматології // Український медичний часопис. – 2018-04-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.umj.com.ua/article/123873/ukrayini-neobhidna-derzhavna-politika-v-galuzi-stomatologii>.

Дата надходження рукопису до редакції: 12.02.2019 р.

Анализ состояния стоматологической помощи населению г. Киева в медицинских учреждениях коммунальной и государственной форм собственности

В.Д. Чопчик, Н.М. Орлова

Стоматологический медицинский центр Национального медицинского университета имени А.А. Богомольца
Национальная медицинская академия
последипломного образования имени П.Л. Шупика

Цель работы – провести медико-статистический анализ объемов стоматологической помощи, оказанной населению г. Киева в медицинских учреждениях коммунальной и государственной форм собственности в 2008-2017 гг.

Материалы и методы. Отчетные формы (№12, №17, №20) медицинских учреждений коммунальной и государственной форм собственности, сведенные по г. Киеву и Украине за 2008-2017 годы, проанализированы с использованием медико-статистического метода.

Результаты. Учреждения коммунальной и государственной форм собственности играют ведущую

роль в оказании стоматологической помощи жителям столицы, обслуживая 77,70% посещений киевлян к врачам-стоматологам. На протяжении 2008-2017 гг. сократились объемы всех видов стоматологических услуг, полученных жителями столицы в коммунальных и государственных медицинских учреждениях.

Выводы. Стоматологическая помощь остается более доступной для населения г. Киева, чем страны в целом, но обнаруженная в 2008-2017 годах тенденция к уменьшению объемов стоматологических услуг, предоставляемых жителям столицы в учреждениях государственной и коммунальной форм собственности, соответствует ситуации в Украине и обусловлена свертыванием сети стоматологических учреждений и кабинетов, дефицитом бюджетного финансирования, а также оттоком платежеспособных пациентов в частные стоматологические клиники.

Ключевые слова: стоматологическая помощь населению г. Киева; медицинские учреждения коммунальной и государственной форм собственности.

Analysis of state of dental care to the population of Kyiv in medical institutions of communal and state property

V.D. Chopchik, N.M. Orlova
Dental Medical Center of Bogomolets
National Medical University
National P. L. Shupik Medical Academy
of postgraduate education

The aim of the work – to carry out an analysis of the dental care provided to the population of Kiev in the medical institutions of communal and state property in 2008-2017.

Materials and methods. Reporting forms (№12, №17, №20) of communal and state property medical institutions, summarized in Kyiv and Ukraine for 2008-2017, were analyzed with the medical-statistical method.

Results. The medical institutions of communal and state property play a leading role in the provision of dental care to the residents of the capital, serving 77.70% of the visits of Kiev to dentists. During 2008-2017 the number of all types of dental services received by Kyiv residents in communal and state-owned medical institutions was reduced.

Conclusions. Dental care remains more accessible to the population of Kiev than the country as a whole, but the tendency to a decrease in the volume of dental services provided to residents of the capital in state and municipal institutions, found in 2008-2017, corresponds to the situation in Ukraine and is caused by the closure of the dental departments, lack of budget funding, as well as the outflow of solvent patients to private dental clinics.

Key words: dental care to the population of Kiev; medical institutions of communal and state property.

Відомості про авторів

Чопчик Віталій Дмитрович – к.мед.н., в.о. заступника директора з медичної частини Стоматологічного медичного центру Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

Орлова Наталія Михайлівна – д. мед н, професор кафедри медичної статистики Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика.